

ההכשרה בדגניה ב' ובחניתה

אינני יכול לזכור כרגע איך נפלה פתאום ההחלטה לשלוח אותי בדחיפות לתגבר את הגרעין "חרות" אשר בדגניה ב'. לא זכור לי מי מסר לי על כך ואיך אורגנה החלפתי בכל המוסדות בהם פעלתי. בעיני רוחי עולה רק התמונה של בולמוס קניות בחנויות של עודפי ציוד צבאי, בהן רכשתי כמות עצומה של לבנים, חולצות עבודה, מכנסי חאקי, נעליים גבוהות וגרבי צמר, הכל במחירים זולים ביותר. מילאתי מזוודה ענקית, שסיפקה את צרכי במשך שנים רבות.

לאחר מכן התברר לי, שכל הבגדים, שבגלל טיבם הירוד נראו לי כמתאימים לעבודה בקיבוץ, הפכו להיות, נוכח רמת הלבוש הנהוגה אז, לבגדי שבת מעולים. אלה שלבשתי בקהיר לעבודה, הוגדרו כבורגניים, ולא העזתי לחשוב אפילו, כי אופיע בהם בדגניה אלא אולי במסיבת מסכות של פורים.

הפרידה מהורי היתה קשה. הם קיבלו לבסוף את החלטתי לעלות ארצה כהתלהבות נעורים (עוד לא הייתי בן 21). הם סברו כי תוך זמן קצר תדעך התפרצות זו, וכי אחזור מפוכח יותר אל סיר הבשר.

עלייתי היתה פשוטה למדי, בדרך הרגילה של הפקדת £ 60. השליחים לא רצו, כנראה, להסתכן (בתום תקופת האשרה קיבל ה"מוסד" את דרכוני הפולני, ולא ראיתו מאז).

בדרכי לדגניה התעכבתי יומיים בגבת, שם נולד כמה ימים לפני כן יגאל קורצווייל, הצבר הראשון "שלנו", גאוותם (??) של כל הגרעינים ושל התנועה. הוא היה יצירתנו הישראלית הראשונה.

אותם ימים היתה הכניסה לבית התינוקות מותרת רק להורים. את יגאל הראו לי דרך החלון, הנעול כמו הבנק אוף אינגלנד, ובקושי הכרתי את מרים המכוסה בחלוק לבן, מטפחת לבנה לראשה ומסכה לבנה על פניה.

לא מצאתי שפה משותפת עם חברי שם. בעיותיהם, מאווייהם והמאבקים שהתנסו בהם היו כה שונים ומיוחדים לתנאי חייהם, שלא יכולתי להבין אותם ולייחס להם אותה מידה של חשיבות.

שמואל, שמילא את התפקיד של מקשר עם "חרות", ואשר הזהרותיו לתנועה על מצב הגרעין גרמו לעלייתי, ניסה להסביר לי את הבעיות. אבל דבריו היו לדידי כאילו נאמרו בסינית.

החלטתי לנסוע לדגניה ולנסות שם להבין על מה מדובר. חיזוק הגרעין יכול היה רק לנבוע מהשתלבותי בחייו.

נתקבלתי בדגניה בהתלהבות ובשמחה; לא עברו שישה שבועות ונבחרתי לתפקיד של מזכיר הגרעין. היום, תוך כדי בדיקה לאחור של הרכבו, מטרותיו ותהליך גיבושו, אני עדיין תמה ומשתומם על התמימות המפליאה, על האמונה הצרופה ועל ההתלהבות הבווערת, אשר היו הגורמים היחידים לחישול קבוצה כה מסובכת בהרכבה.

גרעין זה התחלק לארבע קבוצות שונות ומנוגדות ביסודן. חבריו באו, שווה בשווה, משתי ערים שונות, קהיר ואלכסנדריה. הם קיבלו שם מטען חינוכי ורעיוני שונה בתכלית. חלק מן החברים, מאלכסנדריה, הוכנו לעלייה על-ידי שליח, שבא ממושב עובדים ומשך אותם לדרך התיישבותית זו. הרכב שתי הקבוצות היה שונה ומגוון מבחינת רמת ההשכלה וניסיון החיים.

60% מן החברים סיימו בקושי את בית הספר היסודי; אלה עבדו לפרנסתם כבר מגיל צעיר. לעומת זאת, השתייכותם למשפחות מסורתיות הקנתה להם את היתרון של ידיעת השפה העברית. אבל שורשיהם האידיאולוגיים הצטמצמו לביצוע הלכה למעשה של הפסוק: "לשונה הבאה בירושלים". הם דיברו ביניהם ערבית.

יתרת הגרעין היתה מורכבת מחברים בעלי השכלה תיכונית לפחות; הם גם היו חברי תנועה ותיקים ומושרשים. הם לא ידעו עברית, לא עבדו מימיהם לפרנסתם, מעולם לא עסקו בעבודה גופנית כלשהי ודיברו ביניהם רק צרפתית. בגרעין היו 55 חברים, מהם רק 5 בנות, שתיים מהן נשואות, כך שהאיזון המיני של קבוצתנו היה בעייתי ביותר.

פסיפס אנושי משונה זה, פרי עמלם ובחירתם של שלושה שליחים, לא היה יכול להפוך לגרעין מלוכד המסוגל בעתיד להקים יישוב חדש. היה לי ברור, שהתהליך להבראתו ולהפיכתו לכוח יוצר ידרוש זמן רב. סיכויי הצלחתנו היו תלויים ביכולתה של התנועה לתגבר אותנו על-ידי שליחת חברים רבים נוספים.

אבל בעיות אלה, למרות חשיבותן, היו לדידי משניות ברגע זה. כל מאמצי בשבועות הראשונים של קליטתי בחיים החדשים רוכזו בהסתגלות לתנאים: החום של עמק הירדן, היתושים, העבודה הפיסית שלא הורגלתי בה, תנאי החיים בקיבוץ, חוסר הפרטיות, השתלבותי בחיי הגרעין, שלגביו הייתי "עולה חדש", והשלמה עם העובדה, שכולם הסתכלו עלי מרום... שישה חודשי ותק וניסיון!!

למזלי, תוך שישה שבועות התנסיתי בארבעה אירועים, שהעלו את קרני לפסגה. כמה ימים לאחר בואי לדגניה התנהלה צליחת הכינרת, שכללה מרוץ קבוצתי בין קיבוצי עמק הירדן. כל יישוב היה צריך לספק למרוץ שישה שחיינים. הם היו צריכים לצאת כקבוצה מעין-גב ולהגיע ביחד, בזמן הקצר ביותר, לדגניה א'. בדגניה ב' לא הצליחו לגייס יותר מארבעה בנים למשימה זו. כדי להשלים את הקבוצה, צירפו אותי יחד עם חברה צעירה, שהיתה אף היא שחיינית טובה.

למרבה הצער, אפסו כוחותיה באמצע המרוץ, ואלמלא סחבתי אותה על גבי כל יתר הדרך, היינו נפסלים. למרות תקלה זו תפסנו את המקום השלישי בתחרות, בין שתיים-עשרה הקבוצות שהשתתפו בה. הפכתי לנושא המרכזי של כל השיחות בדגניה ב'.

כמה ימים לאחר מכן הציע המא"ז לגרעין לשלוח מישהו לקורס חבלה. מזכירותנו החליטה "לנדב" אותי לקורס זה, שנמשך שבועיים ונערך בקיבוץ אפיקים.

בתקופת המחתרת נקשרה לחבלן הילה של דמות כעין אגדתית, והדבר שוב העלה את קרני.

כאשר חזרתי מן הקורס, יצא כל הגרעין לטיול בסירת מפרשים גדולה, מדגניה לכפר-נחום. כאשר הגענו עד לכ-500 מטר מן החוף, קפצו כחצי תריסר חברים למים כדי להגיע לחוף בשחייה. לא ידענו כי במקום הזה עובר זרם חזק, שהאט בהרבה את התקדמותנו. כעבור דקות ספורות החלו ארבעה מחברי להתקרב למצב של אפיסת כוחות. אחד מהם החל לזעוק "שמע ישראל", דבר שלא הוסיף למצב הרוח הכולל, שהיה בלאו הכי קרוב להיסטריה.

כל קריאותינו וסימני האזעקה שלנו לא נשמעו או לא הובנו על-ידי אלה שנותרו בסירה; הם חשבו שאנו מאותתים להם לשלום, וענו לנו בסימונים דומים.

למרות הרגשת הדיכאון והפחד שאחזו בי, הצלחתי להרגיע את חברי והתחלתי לסחוב אותם אחד אחד כעשרה מטר לכיוון החוף, כשאני חוזר כל פעם כדי לקדם עוד אחד מהם. כך, בהתקדמות מודרגת, הצלחתי להביא את כולם לחוף מבטחים. אבל גולת הכותרת של הצלחותי היתה במקרה שאירע למחסן הנשק של דגניה ב'. בשבת השחורה הוטמן חלק מן הנשק בתוך שקים אטומים ומשומנים על קרקעית הירדן. כאשר חלפה הסכנה, נמשו רוב השקים, פרט לאחד, שהכיל את הסרטים של מכונת הירייה של הקיבוץ. למרות החיפושים הרבים שביצעו חברי המשק, לא נמצא השק.

יום אחד אחרי העבודה קרא לי המא"ז אל חדרו, הסביר לי את הבעיה וביקש ממני להצטרף לחיפוש אחר השק האבוד.

היה זה סוף חודש אוקטובר, והמים היו קרים ביותר, ובנוסף לכך זרם הירדן בעוצמה, כי המוביל הארצי היה עדיין בגדר חלום. למרות זאת, תוך צלילות רבות וארוכות, הצלחתי תוך פחות משעה לגלות את השק.

כאות להוקרתו, שלח לי המא"ז לאוהל בקבוק של ליקר שוקולד. חברי ידעו שיצאתי לאיזושהי פעולה ביטחונית, אבל לרגל סודיות המבצע לא יכולתי לספר להם דבר. המתנה גרמה רק להגברת סקרנותם והתפעלותם.

ארבע תקריות אלה היו בין הגורמים, שהוסיפו לי פופולריות רבה; בבחירות שנתקיימו בראשית חודש נובמבר, נבחרתי למזכיר הגרעין.

אודה ולא אבוש, זה היה התפקיד הקשה ביותר, שמילאתי אי פעם. לנסות וללכד קבוצה המורכבת מכל כך הרבה פרטים שונים, ולעשות זאת למרות הקשיים שבהסתגלות לחיים חדשים – היתה משימה כמעט בלתי אפשרית. הנחלת העקרונות של חיי השיתוף לחברים, שבעומק לבם סלדו מהם, התנגדו להם ודחו כל ניסיון להפכם לקיבוצניקים – יחד עם כל חילוקי הדעות שנתגלעו בינינו ובין חברי דגניה – דנו את התפקיד לכישלון. חילוקי דעות אלה העכירו את היחסים והביאו להתנגשויות, שהוליכו בסופו של דבר להחלטה לצאת מדגניה.

לשבחה של דגניה אני מוכרח לומר, שהיא עשתה מעל ומעבר כדי למלא את חלקה בהכשרתנו. שני מדריכים מעולים, חביבים ומסורים השקיעו בנו את זמנם ואת מרצם. לא היתה מלכתחילה כל שפה משותפת וכל הבנה בסיסית לסוג זה של הכשרה. שימשתי רוב הזמן בולם של התגובות הנועמות של שני הצדדים.

בהתחשב בתנאים ששררו אז בארץ, קיבלנו את מיטב הסידורים: שיכון לרוב החברים בחדרים בנויים; רק שנים־עשר מאתנו גרו באוהלים. רוב החברים היו מסודרים בענפים קבועים: רפת, מספוא, בריכות דגים, בנות, לול, הודיים. נותרה בכל זאת קבוצה גדולה למדי, שהתמרמרה על עבודתה בשירותים, בשטיפת כלים בידיים או בקטיפי העגבניות המשעמם והשובר את הגב.

קיבלנו שיעורי עברית מן הסופר לוי בן־אמיתי, ומדריך הגרעין היה לא פחות ממרכז המשק – מוסה לובין. חברי המשק היו נכונים להדריך אותנו ולסייע לנו בכל הקשור למיידת החקלאות, שיטות הארגון והכלכלה הקיבוצית.

אבל הגרעין ברובו הגיב לתנאים אלה לא אחרת מאשר קבוצת תיירים מפונקים, אשר באו לדגניה לא כדי לעבוד וללמוד, אלא ליהנות ולבלות.

קימת בוקר ב־5.00 היתה בלתי נסבלת, האוכל הפולני המתקתק עמד בגרונו של אלה הרגילים למטעמים המזרחיים; לשיעוריו של בן־אמיתי באו פחות מ־20% מן החברים; האחרים ניצלו את חצאי־הימים, שהוקצבו למטרה זו, למנוחה או

לתעסוקות אחרות. בעבודה התנהגו רוב חברי הגרעין כמו במחנה קיץ, וגרוע מכל: הקומזיצים על תרנגולות או הודיים גנובים חגגו כמעט כל ערב. בעיני חברי דגניה היה זה החטא הגדול ביותר; משימתם העיקרית של השומרים היתה למנוע את הסחיבות או לפחות לתפוס את מבצעייהן. הדבר הפך למשחק לילי מרכזי של אחדים מחברינו. הם לא נתפסו מעולם; תוך החלפה מתמדת של מקום הבישול, הם הוסיפו מלח על הפצעים בפזרם את הנוצות ליד בתיהם של השומרים או של הלולים.

קיימנו שתיים עד שלוש אספות בשבוע, ובהן ניהלנו כמעט עד אור הבוקר ויכוחים סוערים על נושאים פחותי ערך; לא הצלחנו עד סוף השנה ללמוד את עיקרי היסודות של הדיון הפרלמנטרי. ברור שלמחרת בבוקר מעטים הגיעו לעבודה בזמן.

התייחסותם הלא־רצינית של רוב חברי הגרעין לאתגרים הצפויים לנו ולהכנות המתבקשות מכך, הותירו ספק בלבם של חברי דגניה באמיתות כוונותינו לחיות בקיבוץ.

הם היו יוצאי העלייה השנייה או השלישית, אשר ראו בעבודה ובאמון הדדי ערכים בסיסיים וייחסו חשיבות רבה לארגון ולאחריות. הם הקימו במאמצים רבים משק לתפארת בתקופה של מחסור מעיק. לאור כל זאת נותרו חסרי אונים נוכח התנהגותם של חברינו, על קלות הדעת שלהם. אלה ידעו למתוח אותם עד לגבול היכולת; יום אחד היו מאחרים לעבודה ומפגינים חוסר התאמצות משוועת, ולמחרת תוך כדי שעשוע, משיגים שיא במספר עגלות המספוא שנקצרו או במספר תיבות העגבניות שנקטפו. אפשר לומר, שרק בזכות חמישה־עשר "צדיקים" לא סולקנו משם בבושת פנים.

היום, בבדיקה לאחור של תקופה זו, מפליאה אותי עובדת היציבות הבלתי־מוסברת של הגרעין. במשך שנה שלמה נשאר מספרנו קבוע, ללא נשירה. המשבר העיקרי, שגזר את דינו של הגרעין, נוצר באביב 1947.

בתום יום העבודה במספוא, לאחר שהעמיסו במשותף את כל העגלות, נהגו חברינו לארגן ביניהם מרוץ, מי יגיע ראשון לרפת ויפרוק את עגלתו. מרוצים אלה היו כמובן אסורים, כי קשה היה לנהוג בזוג פרדות שדהרו, נטולות כל רסן, על דרכי עפר משובשות. לא פעם הגיעו העגלות עם מחצית מטענן בלבד. אבל גאווותם של חברינו היתה דווקא בהפגנת שליטתם במקצוע, והם התעלמו מכל האיסורים.

יום אחד, בתום מרוץ מעין זה, איבד אחד מחברינו את השליטה על זוג פרדותיו, נכנס לחצר המשק בדהירה נוסח המערב הפרוע, עבר את הרפת לכל אורכה והפך את העגלה עמוסת האספסת לתעלה.

מְרֻצוֹ הרפת הנדהם רץ לבדוק את מצבו של העגלון. כאשר מצא אותו בריא ושלם, לא היסס אפילו רגע וסטר לו שתי סטירות מצלצלות כגמול על שסיכן את עצמו ואת הציבור, את הפרות ואת כל הרכוש.

כתגובה סולידרית, הכריז הגרעין על שביתת רעב, עד אשר יבוא רכז הרפת ויתנצל בפני חברנו ובפני כל הגרעין על מעשהו הלא־מקובל על־פי "עקרונות חיינו המשותפים" (???). שום כוח בעולם לא הצליח לשכנע את מְרֻצוֹ הרפת לעשות זאת.

הפרשה אמנם באה על פתרונה, אבל שימשה עילה לשני הצדדים להכריז על

קיצור תקופת ההכשרה משנתיים, כפי שתוכנן, לשנה. ביקשנו מהתנועה לאתר לנו מקום הכשרה אחר.

הציעו לנו לעבור לחנייתה. הסכמנו, אבל אז נתפלג הגרעין. רק 15 חברים עברו לקיבוץ זה, והיתר פנו ברובם להכשרה במושב כפר-וייתקין. ככל הידוע לי, איש מהם לא נותר בהתיישבות.

במטרה להגדיל את הקופה המשותפת, עבדנו כולנו, לפני צאתנו אל שני היישובים האלה, באיסוף תפוחי אדמה, במשך שבוע ימים. אפשר לומר שבשבוע זה, כמתנת סיום וכאות הוקרה לחברי דגניה, שברנו את כל השיאים. ותיקי המשק אמרו לנו, שלא זכור להם מבצע של איסוף ידני ומיון, שהתנהל במהירות וביעילות כפי שעשינו זאת הפעם.

ב"שירת ברבור" זו חילקנו בינינו את הקופה, וכל קבוצה הלכה לדרכה. חנייתה היתה עבורנו ניגוד גמור לדגניה. הר במקום בקעה, מזג אוויר קריר, מחסור במים כאשר 50 המ"ק ליום שהפיקה הבאר נתחלקו בין חנייתה ומצובה. בימים שבית ההבראה היה פתוח רק לאורחים, היתה מקלחת; אנו יכולנו רק למשוך פח מי-גשמים הנאגרים בבורות סלע עתיקים.

העבודה היתה קשה יותר, עיקרה באיסוף סלעים בהר לצורך בנייתו של בית המדרג; עבדנו גם במחצבת שיש, וניסים שלנו הפך לרועה עיזים (ביום הראשון שלו בדיר נתנו לו לחלוב תיש). חלק מחברינו עבד בגיוס עצי אלון, עבודה יזומה על-ידי הקק"ל כדי לספק פרנסה לקיבוץ. בסוף התקופה גויסנו לעבודות בכביש שנסלל, בפזורה חומרים באופן ידני בלבד, כפי שהיה נהוג אז.

גרנו כולנו באוהלים, ובמקום המועדון היפה של דגניה, בנו לנו סוכה ממחצלות, שם קיבלנו את שיעורי העברית שלנו ובה קיימנו את כל פעילויות הגרעין. מצבו הכספי של המשק היה בכי רע, המזון דל והתקציבים מצומצמים. אבל בהתלהבות ועורים התגברנו על כל הקשיים והשתעשענו במחשבה, שבמהרה נקבל תגבורת מן התנועה. התגאינו בעובדה, שמחנה האוהלים שלנו הוקם כמה מאות מטרים מן הגבול עם לבנון, ודרכו עברו מדי פעם מעפילים, שחדרו רגלית לפלשתינה.

הגרעין שלנו הוכרז ככיתה בחי"ש (חיל שדה). קיבלנו שלושה ימי אימון בחודש; רק גרעיני הפלמ"ח זכו להתאמן יותר מאתנו...

פלט שחר, חבר חנייתה שהיה אז חצרן, היה גם אחראי על ה"סליק" (מחבוא הנשק). לילות רבים הועסקנו על ידיו בהתנדבות בניקוי תחמושת שהחלידה, דבר שהיה בעל חשיבות "לאומית" בעינינו.

בנובמבר 1947 החליטה עצרת או"ם על הקמת מדינת היהודים; קיבלנו החלטה זו בשמחה מהולה בצער: החלוקה שאירה את חנייתה בחלק הערבי של פלשתינה. אלמלא ביקורו של בן-גוריון, שבא אלינו והבטיח, שכל מקום בו גרים כרגע יהודים, יישאר במסגרת המדינה החדשה – היתה חנייתה נעזבת.

בראשית דצמבר באותה שנה קיבלנו את הודעת התנועה ממצרים, שמצב כוח האדם שלה לא יאפשר לה להעביר אלינו תגבורת כלשהי בזמן הנראה לעין. הודעה זו מוטטה את הגרעין. חלומותינו להקים קיבוץ מצרי ורצוננו לשתף גרעינים נוספים בניסיון שרכשנו במשך שנות ההכשרה בדגניה ובחנייתה, נגזרו. קבוצתנו נתפזרה...

לפני צאתי מחנייתה קיבלתי ממזכיר המשק הצעה מרגשת ביותר: הוצע לי

להישאר שם כמועמד לחברות. אבל הצעה זו לא השתלבה בתוכניותי מרחיקות-הלכת. באתי ארצה כדי לעזור ולהקים קיבוץ מצרי ראשון; סיכוי מעין זה היה עדיין קיים ברעננה.

חילקנו שוב את הקופה המשותפת, ובסוף דצמבר, אחרי עבודה של מספר ימים במחסן צמיגים בתל-אביב, שם השלמתי את הסכום הדרוש לרכישת רדיו קטן, הגעתי למחנה של גרעין "הסנה" עם מזוודתי ומיטתי.

כך נסתיימה תקופה סוערת ומעניינת מבחינתי, שלמדתי בה רבות. עבודתי עבודות פיסיות קשות ועמדתי בכך; הסתגלתי לתנאים והשתלבתי בחיי המאבק. למרות העובדה שכל מאמצי נסתיימו בהצלחה מזערית, הם לפחות חישלו אותי בהחלטתי להמשיך ולנסות להקים קיבוץ מצרי.

הורי, שבאו לחניטה בניסיון לשכנע אותי לחזור אתם למצרים, לא יכלו להבין איך אפשר לחיות בתנאים כאלה, ועוד לנסות בעזות מצח לשכנע אותם, כי עליהם לעזוב את קהיר. הם חזרו כלעומת שבאו. חצי שנה לאחר מכן פרצה מלחמת הקוממיות, ועל כך יסופר בפרק אחר.